

České studentské pokrokové hnutí 1888-1891 v evropských
souvislostech

Jan Havránek

Pokrokové hnutí let devadesátých, proces s Omladinou z ledna 1894 - to byly silné zážitky z mládí pro generaci, která v roce 1918 dostala příležitost podílet se na budování nového státu. Ti pak, kteří se na hnutí podíleli, kdo stáli před soudem a prožili měsíce - ojedinele i roky - ve vězení, se cítili předbojovníky a mučedníky, kteří, když již nic více, jsou oprávněni vyslovovat morální soudy. Nebyly to však soudy jednoznačné, vždyť omladináře bylo možno v meziválečném dvacetiletí nalézt v KSČ i mezi bojovníky proti III.internacionále, mezi sociálními demokraty i v blízkosti Národních listů, mezi Masarykovými odpůrci i mezi jeho stoupenci. Po roce 1945 omladináři již byli sedmdesátníky, setkávali se na pohřbech svých přátel a zapomínalo se na ně. A přece jen bylo jejich hnutí jednou z těch kapitol našich dějin, která si úplné zapomenutí nezaslouží - nejméně pak už zapomenutí tam, kde se hovoří o České moderně, která bez tradic pokrokářství by byla nemyslitelná.

Když z oktáv pražských i venkovských gymnázií přišla na univerzitu agilní a kritická generace, jejímiž ústředními postavami byli Karel Stanislav Sokol a Antonín Hajn, a začala vydávat v květnu 1889 Časopis českého studentstva /dále též ČČSt/, netajila se tím, že studentská

aktivita je pro ni jen přípravou k aktivitě politické, Úvodník prvního čísla Časopisu končil slovy: "Snahou naší bude podle sil svých k tomu působiti, aby česká mládež akademická po dobu svého studia takového intelektuálního rozvoje dosáhla, aby někdy v praktickém životě ve prospěch národa našeho platně působiti mohla."

Toto pokolení hledalo nejprve tápavě vlastní cesty. Věřilo se mezi studenty zpočátku bezmála na slovo Národním listům a studenti agitovali pro mladočeské kandidáty ve východních Čechách, až úřady poslaly udání na univerzitu a někteří zvláště loajální profesori právnické fakulty jim dělali potíže při testování přednášek, při onom zbytečném potvrzení o návštěvě přednášek, která se nikdy nekontrolovala a vlastně nebyla ani povinnou. Studenti kolem redakce Časopisu a spolu s nimi všichni ti, kdo podporovali mladočechy, se zmocnili vedení v tradiční ústřední české studentské organizaci, v Akademickém čtenářském spolku. V létě 1889 se v rámci oslav stého výročí Velké francouzské revoluce slavnostně otevírala nová budova pařížské Sorbony. Výbor Akademického čtenářského spolku zaslal francouzským studentům pozdravný telegram, který obsahoval také tato vzletná slova: "Vy, synové velkého národa francouzského, Vám vzešlo již slunce svobody, jehož zář padá na celý vzdělaný svět a tím světlem osvětlení i my se povznést chceme k oněm ideálům, jichž vy jste dosáhli."

Místodržitel, který se seznámil v tisku se zněním pozdravného telegramu, ihned rozpustil Akademický čtenářský spolek pro překročení stanov. Tak to bylo oznámeno předsedovi

spolku, který podepsal inkriminovaný telegram, dr. Karlu Grošovi, ironií osudu později jednomu z velmi mála českých politiků, kteří se po roce 1918 již nemohli uplatnit ve veřejném životě pro přílišné rakušáctví: Groš ho osvědčil ve funkci pražského primátora. Majetek spolku připadl městu Praze, jak to vyplývalo z jeho stanov. Studenti proti tomu protestovali, žádali o pomoc mladě české poslance na říšské radě, ti však byli na velkých rozpacích. Na jedné straně by rádi vyhověli studentům, kteří pro ně agitovali při volbách do zemského sněmu a byli jistě ochotni pomáhat jim i při příštích volbách do říšské rady. Zároveň však dobře věděli, jak císař nerad slyší slovo revoluce, nerad vidí, když ji někdo oslavuje, a zvláště jeho poddaní - a věděli také, že císař je i v ústavní monarchii tím nejvyšším a proti jeho přání se dá ztěžší něčeho docílit.

Studenti si pomohli sami. Bez podpory spolku Slávie, který zaujal místo rozpuštěného AČS, vyslali malou delegaci do Paříže na oslavy. Desátého srpna se odevzdávala pozdravná poselství zahraničních studentů. Nejprve blahopřáli Angličané, kde adresy přišly ze tří univerzit, pak předstoupili studenti belgičtí a po nich "řada přišla na nás Čechy, i byla naše adresa kteráž nyní všeobecně i s podivným svým výsledkem je známa, přijata s nadšením: 'Vivant les Tchèques! Vive la Bohême!'" po Češích přišli na řadu Dánové a pak další podle abecedy. Čeští studenti měli štěstí v tom, že pořadatelé je zařadili podle jména země a ne národa-a třetí delegace je vždy

přijímána výšeji než ta, která vystoupí až tehdy, kdy na řadu přijde písmeno T. O tom, že francouzská veřejnost měla tehdy o Čechách jen dosti matné představy, vyprávějí shodně mnozí pamětníci. Praha však stále vzhlížela k Paříži nejen s obdivem, ale i s nadějí, a nad Seinou i nadále putovali mladí výtvarníci a vůbec všichni, kdo na to měli.

Kritičtějšíma očima hleděli redaktoři Časopisu na studenty dvou dalších západoevropských zemí, byť i v tom kritickém pohledu byl také obdiv a závist. Ve druhém ročníku /s.127/ otiskl Časopis překlad Dojmů z Oxfordu Paula Bourgeta. Jejich náladu postihne malá ukázka: "V těchto ulicích oxfordských, cele vroubených stavbami gotickými, vidíš jít studenty, jak lze poznati předně po jich věku, pak po jich kroji. Jedni jdou ke zkoušce nebo k nějaké povinnosti oficielní. Ti mají plášť jako abbé, poletující kol ramenou, hlavu kryje čapka podivného tvaru. /.../ Druzí mají volno a ubírají se do 'clubu' nebo na návštěvu někam. Zevnějšek jich je tak bezvadný a tradiční, že jim závidí každý mladý Pařížan toužící stát se gentlemanem. V úplném obleku barvy šedavé - kabát je otevřený a dobře přiléhající k tělu, šije vzpřímená, v nákrčníku jehlice, klobouk je kulatý a rovně vtisknutý na čelo /.../. Od nich se odlišují nedbalostí studenti, vracející se od hry míčem nebo z projížďky na člunu. Tito poslední oblékli na se vestu flanelovou, buď bílou, buď modrou, na jich hrudi jsou vyšity znaky collegia. Spodky jich jsou také flanelové, na hlavě mají jemnou čapku."

O dva roky později, ve čtvrtém ročníku Časopisu, uveřejnil jeho vydavatel Karel Stanislav Sokol vlastní dojem z Nizozemí /127-8/. Nebylo to módní oblečení, které na něho učinilo nejsilnější dojem: "Již soukromý domácí život holandského studenta liší se naprosto od obvyklého života studenta našeho. Je toho ovšem příčina jiná, uspořádání života západního i v Holandsku převzatého, jak rodinného, tak společenského, je muž jednou z kardinálních zásad je pravidlo: pozdě jít spát a pozdě vstávat. Po desáté hodině večerní můžete jít ještě s plnou oprávněností, aniž vám kdo vytkne formální neslušnost, na návštěvy k přátelům, a dlouho po dvanácté ještě neutuchá pravidelný život společenský jak v domácnostech, tak na plných, živých ulicích amsterodamských. Dle toho také holandský student vstává až o 9.hodině dopolední, snídá obvyklý čaj neb kávu s řadou zákusků jako sýr, šunka, salám atd. a odebírá se do koleje na přednášky, jež obyčejně o 10. hodině dopolední počínají. Jsou sice kolegia již od 9.hodiny ranní, ba i od 8., ale ta bývají menší důležitosti, takže vlastní čtení univerzitní počíná pravidelně o desáté. Tam zdrží se student obyčejně až do jedné hodiny, medikové déle, načež vykoná několik obvyklých procházek, aby včas dorazil mezi své přátele v kavárně a s nimi vypil číši silnějšího likéru, jenž by připravil žaludek k nastávajícímu silnému a záživnému obědu. V čase od čtyř hodin, někdy již i dříve, až do oběda, jenž bývá o půl šesté, bývají holandské kavárny pře-

plněny obecnostem, jež požívá y míře více než dostatečné nejrůznější druhy silných holandských likérů jako je: oranjenbetter, cherrybrandy, jenever atd.; tomuto zvyku ovšem v první řadě podléhají studenti, a zejména ti, kteří účastni byli tak zvané druhé snídani, jež strojena bývá s masitými pokrmy a vínem o dvanácté hodině polední. K obědu přicházejí studenti tedy o hodině půl šesté a trávají při něm dosti dlouho, poněvadž nesestává jako u nás pouze z obvyklé polévky, masa a příkrmu, nýbrž z více příkrmů, jichž podstatnou částí bývá ryba a hovězí maso ve formě beefsteaků, roastbeefů neb rumpsteaků. Tímto pozdějším obědváním vyhnou se ovšem nutnosti večeře a mohou nyní po zotavující procházce odebrati se domů ke studiu nebo mezi své přátele do 'knaipy', jak sami říkají. Večer se pije v Holandsku mezi studenty pivo jako u nás, jen s tím rozdílem, že, jsouc povětšinou z Bavorska importováno, je poněkud drahé. V 'knaipě' se sedí různě dlouho co do času, ovšem s omezením policejním, jež v tomto případě nařizuje, že o půl druhé nesmí vůbec nikdo v hostinci ani v kavárně déle se zdržovati. Pravidlo toto přísně zachovávané působí, že čilý život na ulicích rázem přechází v ticho." Těžko mohli čeští studenti napodobovat oxfordské kolegy v oblékání či nizozemské v konzumaci pití i jídla - na to, až na ojedinělé výjimky, neměli, a proto - a možná nejen proto - je to nelákalo.

Měli své starosti existenční a - politické. Nebylo snadné je oddělovat, mnozí absolventi fakulty právnické,

někteří lékaři a technici a bezmála všichni filozofové museli po skončení studií nastoupit do státní, zemské nebo komunální služby a nebylo jim jedno, kdo bude o nich rozhodovat. V listopadu 1889 po rozpuštění Akademického čtenářského spolku se místopředseda František Thun v projevu na zemském sněmu postavil proti studentům přísně a výhrůžně: "Jest pozorovati v poslední době snahy studentstva, jež vybočují z povolání studentstva, a jichž velice lituji. Jsou patrné snahy přeložiti činnost studentstva na pole, na kteréž nenáleží, a to zlé může míti pro studenty následky. Povinností pravého přítele studentstva jest varovati a odvracovati od kroků, které nezbytně zlé musí míti následky."

Redakce Časopisu odpověděla místopředsedovi /s.152/: "Co se týče odpovědi páně místopředsedovy vzhledem k radám a napomenutím, jež on k nám českým akademikům pronesl, pravíme, že známe velmi dobře, co máme konati /.../, a kdybychom i neznali, nikdy se o tom nebudeme choditi poučovat k vládnímu stolku."

Studentské vedení, představované zde Antonínem Hajnem, autorem článku o rozpuštění Akademického čtenářského spolku, se velice hněvalo na staročechy, z nichž někteří dokonce volali po místopředsedově projevu "Výborně!", zlobilo se však i na mladočeskou stranu, která "nejednala dle našeho soudu správně".

Když však propukla aféra kolem návrhu mladočeského poslance Šíla, který v listopadu 1889 požadoval umístění desky se jménem Jana Husa na nové muzejní budově vedle

desek se jmény Velešlavína a Dobrovského, ale také třebas Petra z Rožmberka a Vilema Slavaty, Tesánka, M. Davida a Petřiny, vystoupil proti tomuto návrhu energicky Karel Schwarzenberg. V jeho projevu se při charakteristice těch, kdo bojovali za Husovy ideály proti panovníkovi i církvi, ozvala i slova o "bandě lupičů a žhářů". Spolu s ním proti návrhu vystoupili nejen katoličtí duchovní, ale i staročeští poslanci z řad univerzitních profesorů, Jan Kvíčala a Václav Vladivoj Tomek. Národní listy a radikální mladočeši kolem jejich redakce odpovídali řadou prudkých, odsuzujících článků a nakonec 3. prosince 1889 výzvou ke zbudování Husova pomníku ve středu Prahy.

Studenti se nenechali zahanbit a Antonín Hajn napsal do prosincového čísla ČČSt v článku "Mistr Jan Hus opětně souzen - na českém sněmě 178-184/" prudká slova adresovaná oběma profesorům: "Poznali jsme konečně také muže, kteří oddali se prospěchářství, kteří z bázně neb ziskuchtivosti nebo ze šosácké mírumilovnosti zapírají své přesvědčení, staví sebe na pranýř hanby - a budiž bohu žalováno: toto prospěchářství, tato ziskuchtivost, tato šosácká mírumilovnost již tak se rozhostily v naší době, že se už ani netrestají všeobecným opovržením, že se už rozumějí samo sebou právě tak jako protekce, za niž se nikdo nestydí, ano již se mnozí už i chlubí."

Studenti dali najevo své sympatie a antipatie i na přednáškách hlučným chováním - projevy nevěle na přednáškách Kvíčalových a Tomkových, projevy sympatií těm

profesorům, kteří našli ve svých nejbližších přednáškách prostor pro to, aby se pochvalně, i přímo oslavně, vyslovili o Husově osobnosti, jako byl Antonín Rezek a Tomáš Masaryk. Dozvuky měly události kolem postoje k památce Husově po třech měsících, v březnu 1890, kdy akademický senát za článek z prosincového čísla ČČSt vyloučil vydavatele časopisu Karla Stanislava Sokola na dva semestry z univerzity. Rozhodnutí bylo vyvěšeno 7.března 1890 na černém prkně a téhož večera se asi tři sta studentů vydalo na protestní obchůzku pod okna bytu Kvíčalova, Tomkova, také Bráfova a rektora Talíře. Většinou jen pískali a provolávali "Pereat!" /tehdy ještě studenti uměli latinsky a profesori latině rozuměli/, v Kvíčalově bytě však také rozbili kameny okna. Protesty proti Sokolově relegaci pokračovaly i v následujících dnech za účasti několika tisíc mladých lidí. Tyto demonstrace byly po dlouhé době první^{mí} studentsk^{ými} vystoupení^{mí} v Praze a vůbec prvním vystoupení^{mí} proti profesorům české univerzity.

Vzorem českým studentům byli studenti krakovští, kteří krátce předtím odpověděli pětidenními demonstracemi na relegaci tří redaktorů pokrokového studentského časopisu Ognisko na čtyři semestry ze studia. O událostech v Haličibylí pražští studenti svým Časopisem dobře informováni. Vždyť již v druhém čísle jeho prvního ročníku se mohli dočíst o založení tohoto bojovně demokratického časopisu a také o shromáždění lvovských studentů ve dnech 9. a 10.března 1889, jehož se účastnili

jak Poláci, tak Ukrajínci, prý až osm set mladíků, kteří "byli připraveni k budoucímu zápasu stojíce na půdě demokratické". Od sympatií k souhlasu a spolupráci nebylo daleko. V lednovém čísle ČČSt /1890/ vyšel třístránkový dopis jednoho z redaktorů Ogniska /G.G., 229-232/ s přehledem jejich programu, především toho, čím se lišili od konzervativců v polském životě: "Nerozvážliví nechtějí viděti, že v minulosti našeho národa byly dvě Polsky. Jedna jest ta, o které se mluví v historii slovy 'od moře k moři', Polska mocná, veliká, během času stavší se jezuitskou, vždy a vždy slabší - a konečně v nepořádek, v anarchii upadší, ta Polska, která vlastní chorobou padla a přese síle sousedů podlehla - druhá Polska, úplně jiná, Polska našeho lidu, od věků jařmeného, bídného, nevzdělaného, vidoucího nad sebou toliko utlačující jej pány - krále, jsoucího první Polace pramenem bohatství, hojnosti a rozkoše, lidu nevolného, nesvobodného a ochrany zákonné nemajícího - ... Hle, takový jest rozdíl v pojímání polskosti a vlastenectví obou stran! Oni pro onu Polsku, Polsku historickou, starou - my pro mladou Polsku, Polsku lidu našeho chceme pracovati!"

V poměru k Rusku redaktoři Ogniska rozlišovali mezi ruskou vládou a ruským lidem: "/.../ s touto vládou nikdo poctivý u nás nemůže sympatizovati. Avšak my rozeznáváme vládu od národa. Za carstvím a za shnilou, nečistou kastou úřednickou, za Ruskem oficiálním vidíme obrovskou černavu lidu ruského, vyzískávaného i tisknutého právě tak jako náš lid carskou mocí, úřednictvem, šlechtou i ranami, vidíme

celou řadu sympatických stran ruských, které válčí s nepřátelskou sobě i nám výkroužkou účinněji a opravdověji nežli my a které vůči přirozeným žádostem lidu polského tak spravedlivě zaujímají stanovisko; vidíme dále mnoho zdravých a svěžích proudů v literatuře ruské se objevujících - s tím vším sympatizujeme, s tím mladým Ruskem spolu pracovati a jíti toužíme - k takovému moskalofilství se přiznáváme!"

V téže době Ognisko přeložilo ve svém 4.-5. čísle z 2. čísla ČČSt Masarykův článek Několik myšlenek o úkolech českého studentstva. I když redakce v mnohém s Masarykem nesouhlasila, zejména s jeho názorem o účasti studentstva ve veřejném životě, úvodní stať však uzavřela slovy: "Poněvadž od našich profesorů slyšíme neustále kázání, ze kterých zcela protivný duch vane, nezdálo se nám býti nemístným podati důkazu, že mimo zdi Krakova nejen studenti, než i univerzitní profesori poněkud jinak na úkol studentstva pohlížejí." K tomuto citátu zase ČČSt poznamenal: "Kolik však takových profesorů my máme v Praze?"

Halič zůstala ve středu pozornosti českého studentského časopisu i v dalších číslech, kde zejména Josif Partickij podrobně informoval o hnutí ukrajinských studentů ve Lvově. Na rozdíl od jeho hluboce angažovaných zpráv se ztrácely pouze popisné informace o studiu na univerzitách švýcarských, kde zajímaly nejvíce údaje o tom, kolik cizinek tam řádně studuje, nebo na univerzitě lipské, kde zdůrazněno, že "student německý platí ve společnosti daleko více

než český" /2, 150/, Otištěním obsáhlého výtahu z dopisu M.Cebrikové caru Alexandru III, /2, 167-169, 183-190/, obsahujícího kritiku carismu z nejčistších národnických pozic, asi příliš nepotěšili stoupence oficiálního Ruska, jichž bylo dost zvláště mezi mladočechy. Iniciativa ke sbližování slovanského studentstva vycházela zprvu od krakovských studentů. Ti se na univerzitní schůzi usnesli uspořádat při příležitosti převezení ostatků Adama Mickiewicze z Paříže do Krakova a jejich uložení do královské krypty na Wawelu sjezd slovanského studentstva. Jeho účelem mělo být "vzájemné sblížení se a poznání snah a přesvědčení studentstva slovanského". Sjezd však zakázalo jak lvovské místodržitelství, tak i akademický senát krakovské univerzity. Avšak jejich zákaz nebyl příliš účinný, protože, jak stojí v červnovém čísle ČČSt z roku 1890 /2, 194-5/, "bude tedy jen slavnost Mickiewiczova, k níž Slavie naše a snad i ostatní spolky studentské jistě vyšlou delegáty neb aspoň měly by vyslati".

Do Krakova přijeli Antonín Hajn, Václav Klofáč a Alois Rašín. V Časopise pak obsírně a s uznáním podali zpravodajství o mickiewiczovské slavnosti /2, 220-222, 235-238, 255-260/, sepsané Antonínem Hajnem. Zpravodajství hovoří o tom, že ve slavnostním průvodu česká deputace - Eduard Jelínek, redaktor V.Hübner z Brna, dva krakovští Češi a tři studenti v čamarách s odznaky Slavie, baretem a trikolorou - která nesla několik věnců /z Umělecké besedy, z Národního divadla, od dýchánku Náprstková, zřejmě jeho Amerického klubu dam/, budila velkou

pozornost. "Bylo Polákům jednak diyno, ač měli radost z toho, že zdaleka jsme přijeli a pak že jsme přijeli my, Čechové, k Polákům, kteří jsme dle jejich soudu rusofilové /.../" Hajn však psal nejen o nádheře šlechtických krojů, ale i o druhé straně života polské společnosti: "Dívaje se na nádherné kroje a kordy šlechticů, díval jsi se mimoděk i na sedláky /.../ a na mysl ti vstoupila ta hrozná doba, kdy byla poroba, kdy šlechtic byl opravdu 'pánem' /.../, a najednou jsi se díval tak chladně na ty nádherné kroje šlechtické a s takovou sympatií na bílé dlouhé nebo kratičké nazelenalé kabáty sedláků." Vpravdě nadšeně však referoval Hajn o postupu studentů seskupených kolem Ogniska: "Akademik Wl.Lewicki, který mluvil při pohřbu jménem akademické mládeže, patří ke straně pokrokové /demokratické/. Řeč jeho způsobila ohromnou nelibost v kruzích 'vlastenckých' a brojily proti ní polské listy i mimohaličské. Zemský maršál Tarnowski osvědčil svou nelibost i - dopisem na rektorát, jak řečníku druhého dne rektor, povolav si jej pro tu řeč k sobě, řekl.

Nadšenými slovy kolega Lewicki vyhlásil v řeči své zásadu programu pokrokové vrstvy studentstva i pokrokové vrstvy v Polsku vůbec, zásadu to ryze demokratickou! Jest to šťastný moment, že při slavnosti, pořádané většinou stranou šlechticko-konzervativní, zazněla též slova ducha demokratického."

V dalších dnech se Hajn a jeho přátelé stýkali pouze s představiteli polských pokrokových studentů a

s ostatními slovanskými studenty. Zúčastnili se komersu slovanského studentstva: "Velice nás však překvapila, ovšem nadmíru příjemně, přítomnost několika dam, s kterými potom měli jsme potěšení více se seznámiti." Hajn pokládal Poláky za představitele skutečného, demokratického zrovnoprávnění žen ve studentstvu a využil této příležitosti ke kritice šosáctví, stále silně zakořeněného v českém studentstvu. Všiml si též demokratického hnutí rusínského studentstva. Pokládal je za ještě bližší Čechům než polské pokrokáře: "Demokratická strana v polském studentstvu jest posud plna dosti - ne-li mnoho - teorie a řekl bych přímo pudu po teoretických otázkách. Zajímá ji otázka, co dříve rozluštiti, zdali otázku národnostní či otázku sociální. O té otázce debatuje se se vší žáníceností a vášnivostí skoro. Rusínové zdáli se nám býti pozitivnější po té stránce. Co Poláci rozebírají akademicky tuto otázku, Rusíni zajímají se už vážně pozitivnější otázkou federace slovanských národů a pracují o vzdělání lidu. I my Čechové osvědčili jsme se býti v té otázce pozitivisty. Pomáhám tam, kde je toho potřeba, ať je to v národnostní, ať v sociální příčině, a neuvažuji, kde bych měl dříve pomoci. Pracovati lze o obojím zároveň. Ovšem sluší podotknouti, že u Poláků pojem 'národnostní otázka' má jinší ještě význam než u nás. V pojmu tom je zahrnuta také ona historicko-státní národnost polská. Ale jsem toho názoru, že i tak netřeba příliš teoretizovati o otázce té, aspoň pokud se myslí na poměry polské, rusínské a ruské: vždyť demokratická strana otázku

tu, postavy se na základ etnografický, vlastně rozřešila."

Na závěr pak Hajn poznamenal, že "tímto osobním zavítáním do Krakova, poznáním studentských demokratických stran polské a rusínské a dohovorem s ní byl učiněn slibný počátek k opravdovému zrealizování té vzájemnosti slovanské, která by se měla už konečně buď zrealizovati, buď pustiti z mysli; mluveno o ní až příliš. My chceme ovšem, aby se zrealizovala, tomu chtějí i poměry."

Tak se vrátili čeští pokrokáři z Krakova odhodlání aktivně se ujmout organizování slovanského pokrokového studentstva, jak je o to již dříve žádal jménem ukrajinských pokrokových studentů Josef Partický v dopise otištěném v čísle z 3.července 1890 /2, 210/: "Otázka takového sjezdu /tj.sjezdu slovanského pokrokového studentstva/ je důležitá - i podávám návrh: Nemohlo-li by studentstvo české při otevření zemské výstavy uspořádati v Praze sjezd slovanského studentstva?!"

Redakce Časopisu českého studentstva svůj slib splnila. V čísle z 15.ledna 1891 /3, 21-23/ pozvala "všecko pokrokové studentstvo české a opravdové jeho přátely /sic!/ na sjezd pokrokového slovanského studentstva z Rakouska ve dnech svatodušních 17. a 18.května 1891 do Prahy". Politický program pokrokovosti byl formulován ovšem dosti neurčitě:

"My, česká mládež akademická a slovanská vůbec, jsouce přesvědčení, že jednotliví rakouští národové slovanští zvláště v Rakousku dobudou toho, co chtějí jen spo-

lečně, solidárnosti však potřebné pohřešující, chtějíce učiniti konečně konec tomu negativnímu životu politickému národů slovanských, jenž překáží pozitivnímu našemu vývoji národnímu, sociálnímu i kulturnímu, nemohouce klidně dívat se, jak se hospodaří s příštím našim dědictvím, chceme sjet se a společně poraditi se o zrealizování věčné solidárnosti mezi národy slovanskými, jejíž potřebu cítíme za příčinou zabezpečení národních existencí našich. Stojíme sice pevně na půdě národní - ale obzíráme i zrak otevřený máme i pro otázky všeobecnější: politické, kulturní i sociální - ať se týkají tyto dělnictva, ať řemeslnictva, ať rolnictva, ať žen. Ve všech těchto otázkách zaujímati chceme stanovisko rozhodně pokrokové. Přejíce si, aby žití národů slovanských vůbec i našeho zvláště neslo se za pokrokem, chceme na sjezdě dohovoreti se i o názorech svých v jmenovaných otázkách a formulované názory propagovati i v širších vrstvách.- Chceme spojití stanovisko rozhodně národní se stanoviskem všeobecným a na základě tom působiti./.../ Nám však jde jen o pokrokové studentstvo, jelikož program náš má býti širší: národní, politický, sociální a kulturní, i bylo by bezúčelným, ano i neprospěšným, zváti k vybudování takového programu všecko studentstvo bez rozdílu smýšlení."

Výraznější byly však články, které právě první čísla ČČSt v roce 1891 otiskovala; byly to jednak úvahy o programu českého studentstva, jednak články

krajinských přátel. Zde se objevila krakovská přednáška Jakuba Newestiuka Idea autonomní federace slovanských národů na základě spisů prof. Dragomanova (3, 3-6, 23-26, 42-44/, v níž propagoval myšlenku "Východní evropské mezinárodní federace", stejně jako obsáhlé zpravodajství z Krakova a Lvova.

Proti uspořádání sjezdu se sice postavila vyhláška podepsaná rektorem české univerzity ze dne 11. února 1891, kterou upozorňoval, že zamýšlený sjezd "účely politické sledovati má, tudíž povolen býti nemůže úřady akademickými", a žádal "posluchače všech fakult, aby ve vlastním zájmu zdrželi se všelike agitace vztahující se k uskutečnění tohoto sjezdu." V předvečer sjezdu dostal Antonín Hajn přípis pražského policejního ředitelství, kterým bylo jeho konání zakázáno. V tu dobu však již cestovala do Prahy z Vídně největší skupina zahraničních účastníků, 58 studentů. Ve slavnostním průvodu je čeští pořadatelé odvedli z nádraží přes ulice Na příkopě a Ferdinandovu /dnešní Národní/ až do restaurace na Žofíně, kde byl uspořádán přátelský večer. V pondělí 18. května byl v témže sále uspořádán banket, na kterém promluvili dva čeští poslanci /T. G. Masaryk a J. Sokol/ a chorvatský poslanec V. Spinčić. Vlastní jednání sjezdu proto neprobíhalo v plénu, ale v důvěrných schůzích národních sekcí, jichž bylo sedm s nestejným počtem členů: chorvatská /22/, polská /45/, rusínská /16/, ruská /4/, slovenská /11/, srbská /26/ a česká /120/. Jako hosté, kteří se neúčastnili jednání, byli přítomni i studenti bulhar-

ští a slovinští. Jednání neprobíhala bez konfliktů a tak prvního dne rezignovali dva členové srbské sekce, o den později celá sekce ruská. Na závěr se pak sešli zástupci zbývajících šesti sekcí a vypracovali sedm programových rezolucí: 1. ve příčině reorganizace Rakousko-Uherska, 2. ve příčině záležitostí politických, 3. ve příčině záležitostí kulturních, 4. ve příčině záležitostí sociálně ekonomických, 5. ve příčině vzájemných poměrů slovanských národů, 6. co se týče cest a prostředků, 7. ve příčině studentských záležitostí./ 3, 155-158/. Vedle toho byla přijata ustanovení dodatečná, která vlastně jen registrovala usnesení jednotlivých sekcí. Konečným ustanovením bylo určeno, že volba výkonného výboru slovanského pokrokového studentstva se sídlem v Praze se ponechává české sekci; výboru bylo doporučeno uspořádat příští sjezd ve Vídni a Časopis českého studentstva byl uznán "na ten čas" za orgán pokrokového slovanského studentstva. /3, 159/.

Neurčitost pokrokového programu byla výsledkem polemik mezi nejvýraznějším představitelem socialisticky orientovaných sekcí ukrajinské a polské, Ivanem Frankem a českou delegací. Jednání představitelů sekcí bylo dramatické; jednak zde byly rozpory mezi jednotlivými delegacemi, zvláště mezi Srby a Chorvaty, jednak se spory týkaly poměru k socialismu. Hajn o tom napsal: "Poláci a Rusíni vystoupili zřejmě jako socialisté-kolektivisté."

Uspořádání sjezdu a skutečnost, že se dosáhlo shody ve velikém množství demokratických a sociálně re-

formních požadavků, že bylo mnoho hovořeno o záležitostech studentských a další vzájemné spolupráce, to bylo nesporným úspěchem snah pokrokářů, jako byli Hajn, Sokol a další. Vzrostla jejich prestiž mezinárodní i uvnitř české společnosti. To se projevilo už o týden později, kdy české ženy předaly studentskému spolku Slávie prapor. Slavnost byla uspořádána opět ve velkém sále žofínském, matkou praporu byla Karolína Světlá, na slavnosti ji zastupovala Žofie Podlipská /3, 172-178/. Na praporu stálo heslo Osvětou k svobodě a v tomto duchu vyzvala Podlipská přítomné studenty. Úvodem ke slavnosti předání praporu byl dne 24.května historický průvod, který vyšel z budovy techniky. Byli v něm krojovaní studenti na koních, jely alegorické vozy - Doba Karla IV., Doba Rudolfa II., Studenti hájí Prahu roku 1648 proti Švédům - a pak pěší čety v krojích studentských legií z let 1740, 1805 a 1848. Na závěr pak Čechie, obklopená družičkami ve slovanských krojích, držela prapor Slávie. Velkolepou, ale také tradiční národní slavnost přizdobila i přítomnost tří francouzských studentů z Paříže a Montpellier. Vše končilo obvyklou vlasteneckou veselicí: "Odpoledne věnováno bylo zábavě. V sadech ostrova žofínského, kde hrála sokolská hudba z Kolína, i v sálech při bufetu, jež dámy a družičky obětavě a roztomile spravovaly, bylo živo. Ač déšť zkazil připravovanou benátskou noc, nedovedl zkaziti upřímné veselí, jež bylo viděti na všech tvářích. Kolegové francouzští a slovanští byli stále předměty ovací a bouře potlesku ozývaly se při zvu-

cích Marseillaisy a písně Hej Slované!"

Jako by pořadatelé z řad Slávy chtěli touto slavností ukázat, že se nechtějí příliš vzdálit od hlavního proudu českého nacionalismu. Nicméně Národní listy, hlavní mluvčí tohoto proudu, napadly pořadatele sjezdu, že se opovážili "vytknouti brutálnosti ruské vládě a ruským úřadům". V podobném tónu olomoucký Našinec shrnul význam sjezdu větou: "Celkem je to pouhá demonstrace proti Rusku." Se sympatiemi se o sjezdu vyslovil realistický Čas, a to proto, že v něm nalézal "jitřní záři nové doby /.../. Jsou to hlavně dvě myšlenky základné, které dávají všemu realistický, a proto slibný ráz. Jednak realistické pojmání povinností slovanství rakouského a potom demokratický ráz celého hnutí." Se sympatiemi psaly o sjezdu i všechny dělnické socialistické časopisy a také polské demokratické časopisy, zejména o něm podrobně referoval Kurjer Lwowski. Na české pokrokáře se však zle obořily slovenské Národné noviny, které o pokrokářství napsaly /3, 198/: "My veríme, že je to marný pokus, ktorý pobalamutí len niekoľko nezralých hláv a natrhlych umov. Také cudzie trosky mládež slavianska skoro vyvrhne zpo-medzi seba, pozná falošných prorokov, prepadnutých filozofov, podplatených socialistov, ktorí prišli medzi mládež v rúchu ovčom."

Podobně na sjezd, který byl "škodlivým faktem vzájemnosti slovanské" a působil "žalostným dojmem", reagovaly i ruské noviny Novoje vremja, které napomenuly české

měšťanské politiky k ostřejšímu zákroku proti vlastní, se socialismem koketující mládeží: "Prohlášení nyní protislovanských ideálů ve Zlaté Praze je takový nestydný zjev, že nemůže býti opominut mlčením ani ze strany ruské, ani tím méně ze strany českých vlastenců a jejich autoritativních vůdců."

Ačkoliv se pokrokářští předáci při svém vstupu na půdu mezinárodní politiky nesetkali s nějakým všeobecným nadšením /převážnou většinou konzervativně orientovaného slovenského tisku byli odmítnuti, ba i přísně pokáráni/, učinili spolu se svými přáteli ze Lvova a Krakova jeden z prvních významných kroků ke spojení slovenské ideologie s myšlenkami demokratickými a také socialistickými, i když v poněkud nevyhraněném pojetí socialismu. Tak našli místo mezi evropskými studentskými proudy své doby, na které za čtyři roky přímo navázala Česká moderna svým manifestem.